

مقایسه روابط نوجوانان همسال در دانش آموزان دختر وابسته و ناوابسته به تلفن همراه

فریده سوسن آبادی فراهانی^۱

^۱ کارشناس ارشد روانشناسی عمومی، دانش آموخته دانشگاه آزاد واحد ساوه

چکیده

هدف پژوهش حاضر مقایسه روابط نوجوانان همسال در دانش آموزان دختر وابسته و ناوابسته به تلفن همراه بود. روش پژوهش توصیفی و از نوع علی-مقایسه ای بود. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه دانش آموزان دختر منطقه ۴ تهران، که در سال تحصیل ۱۳۹۵-۹۶ مشغول به تحصیل می باشد بود. نمونه پژوهش شامل ۶۰ نفر از دانش آموزان دختر مقطع پیش دانشگاهی بودند که به شیوه‌ی نمونه گیری در دسترس که با استفاده از اجرای پرسش نامه وابستگی به تلفن همراه بیانچی و فیلیپس (۲۰۰۵) در دو طیف وابسته و ناوابسته به تلفن همراه انتخاب شدند ($n_1=30, n_2=30$). ابزار پژوهش، مقیاس روابط نوجوانان همسال (APRI) (پاردا، ۲۰۰۰) بود. نتایج حاصل از تحلیل واریانس چند متغیری نشان داد که در هر دو بعد مربوط به روابط نوجوانان همسال شامل قلدری و قربانی شدن تفاوت معنی داری بین دو گروه وجود دارد، بدین گونه که نمرات گروه دانش آموزان وابسته به تلفن همراه در هر دو بعد بیشتر از گروه دیگر بود. ($p < 0/05$).

واژه‌های کلیدی: روابط نوجوانان همسال، وابستگی به تلفن همراه، دانش آموزان دختر

مقدمه

استفاده از تلفن همراه به سال ۱۹۸۰ برمی گردد. رشد سریع فن آوری های تلفن همراه و عمومیت یافتن آن در تمام اقشار جامعه و اتصال آن به شبکه اینترنت سبب شد که حتی توجه و مطالعه فناوری های جدید مثل کامپیوترهای شخصی نیز تحت الشعاع قرار گیرد. تلفن همراه امروزه تنها یک وسیله ارتباطی صوتی بین کاربران نمی باشد بلکه کاربردهای مختلفی از قبیل دسترسی به اینترنت، ارسال و دریافت پیامک، عکس و فیلم، تماشای فیلم به شکل آنلاین، مدیریت اطلاعات، مدیریت اطلاعات فردی، پایانه اطلاعاتی و پایگاه سرگرمی از کاربردهای دیگر آن می باشد، که همین موارد می تواند انگیزه ای بالایی برای استفاده از تلفن همراه در کاربران به خصوص نوجوانان و جوانان باشد (جنابادی، ۱۳۹۵).

با پیدایش فن آوری های نوین، تلفن همراه که حاصل پیشرفت فن آوری است یک ابزار قابل دسترس در اختیار همه افراد از جمله دانش آموزان است و تأثیرات فردی و اجتماعی متنوعی به همراه داشته است. فناوری های ارتباطی و اطلاعاتی از جمله تلفن همراه بر ابعاد مختلف زندگی افراد (شامل فردی، اجتماعی و تحصیلی) تأثیر دارند. در حال حاضر استفاده از تلفن همراه امری فردی است که به شدت تحت تأثیر عوامل و فرایندهای مختلف ارتباطی قرار دارد. بررسی ها نشان دهنده روند رو به رشدی در نهادینه شدن تلفن همراه به عنوان عاملی مؤثر در برقراری ارتباط بین افراد است (احمدی و همکاران، ۱۳۸۸). افزایش ارتباطات فردی از طریق تلفن همراه به کاهش روابط چهره به چهره و زنده صوتی منجر می شود. ارتباطات فردی ناقصی که در قالب متون خشک و بی روح جان می گیرد، مرز شوخی و جدی را در هم می گیرد و مسیر اغراق آمیز و نادرستی را می پیماید که هرگز جایگزین مناسبی برای ارتباط کلامی و عاطفی میان گروه دوستان و آشنایان نیست و شناخت مجازی و غیرواقعی حاصل از آن نمی تواند معیار خوبی برای آگاهی درباره طرف های رابطه باشد. این ارتباط فرصت یادگیری آداب و معنای زندگی را به طور عملی و از طریق ارتباط مؤثر با اقشار مختلف اجتماعی (خانواده و همسالان) از فرد سلب می کند (شهید و همکاران، ۲۰۱۱). در این میان استفاده از تلفن همراه توسط دانش آموزان می تواند تأثیرات مثبت و در بعضی مواقع تأثیرات منفی داشته باشد (رستمی نژاد، وحدانی اسدی، ایزی، روحانی، ۱۳۹۳).

فرضیه پژوهش

بین روابط نوجوان همسال در دانش آموزان وابسته و نوابسته به تلفن همراه تفاوت وجود دارد.

روش اجرای پژوهش

روش اجرای پژوهش حاضر بدین گونه بود که ابتدا بر اساس اجرای پرسش نامه استفاده از تلفن همراه از میان دانش آموزان دختر پیش دانشگاهی تعداد ۶۰ نفر بر اساس نمرات بالا و پایین انتخاب شده و به دو گروه وابسته و نوابسته به تلفن همراه تقسیم شدند. و سپس پرسش نامه های سنجش روابط همسالان بر روی آنها اجرا شد. ملاک های ورود به پژوهش حاضر عبارتند بود از: (۱) جنسیت دختر، (۲) سن بین ۱۷ تا ۱۹ سال، (۳) عدم ابتلا به بیماری جسمی و روانی مزمن، (۴) عدم سابقه هیچ گونه بیماری روانی و جسمانی خاص (۵) رضایت آگاهانه از شرکت در پژوهش و (۶) تکمیل پرسش نامه پژوهش به صورت کامل و با صداقت. ملاک های خروج از پژوهش نیز شامل نقض هر یک از موارد ذکر شده و یا عدم تکمیل پرسش نامه ها بود. آزمودنی های انتخاب شده در مرحله بعد پس از آگاهی از هدف پژوهش و کسب رضایت آگاهانه به پرسشنامه ی سنجش روابط همسالان، پاسخ دادند.

ابزار پژوهش

پرسشنامه سنجش روابط نوجوانان همسال (APRI) پاراداد (۲۰۰۰)

برای ارزیابی سنجش روابط نوجوانان همسال از این پرسش نامه استفاده شد. نسخه اصلی این پرسشنامه شامل ۳۶ سؤال می باشد که از دو مؤلفه اصلی یعنی قلدری و قربانی شدن که هر یک از این مؤلفه های اصلی خود شامل سه زیر مؤلفه کلامی، اجتماعی و فیزیکی می باشد. نمره گذاری این پرسش نامه در یک طیف لیکرت ۶ درجه ای از هرگز تا هر روز (۱ = هرگز؛ ۲ = گاهی اوقات؛ ۳ = یک یا دو بار در ماه؛ ۴ = یک بار در هفته؛ ۵ = چندین بار در هفته، ۶ = هر روز) می باشد. در نسخه اصلی این پرسشنامه سؤالات مربوط به هر مؤلفه به همراه آلفای کرانباخ همسانی درونی و یک نمونه از سؤالات به شرح زیر می باشد. (۱) قلدری کلامی: سؤالات ۱-۳-۵-۷-۱۰-۱۴، (۰/۸۹)؛ (۲) قلدری اجتماعی: سؤالات ۴-۸-۱۱-۱۳-۱۷-۱۸، (۰/۸۲)؛ (۳) قلدری فیزیکی: سؤالات ۲-۶-۹-۱۲-۱۵-۱۶، (۰/۸۵)؛ (۴) قربانی شدن کلامی: ۱۹-۲۲-۲۵-۲۹-۳۱-۳۶، (۰/۹۲)؛ (۵) قربانی شدن اجتماعی: سؤالات ۲۱-۲۴-۲۷-۳۰-۳۲-۳۵، (۰/۸۷)؛ (۶) قربانی شدن فیزیکی: سؤالات ۱۹۳۶-۲۲-۲۵-۲۹-۳۱، (۰/۹۲)؛ (سادات هاشمی، کارشکی، طاطاری، حسینی، ۱۳۹۳). مارش و همکاران (۲۰۰۱) به اعتباریابی این پرسشنامه در سه زمان (قبل از شروع سال تحصیل، پایان ترم دوم، پایان ترم چهارم) پرداختند که نتایج حاصل از تحلیل عاملی تأییدی و اکتشافی، تأیید مدل پارادا در سال ۲۰۰۰ می باشد و آلفای همسانی درونی، در مقطع زمانی به دست آمده برای مؤلفه ها نیز اینگونه به دست آمده است: قلدری کلامی (۰/۹۲، ۰/۹۰، ۰/۸۹)؛ (قلدری اجتماعی (۰/۸۲، ۰/۸۶، ۰/۹۰)؛ قلدری فیزیکی (۰/۹۲، ۰/۸۹، ۰/۸۹)؛ (۰/۸۵، ۰/۸۷، ۰/۸۵)؛ قربانی شدن اجتماعی (۰/۹۲، ۰/۹۱، ۰/۸۷)؛ قربانی شدن فیزیکی (۰/۹۲، ۰/۸۹، ۰/۸۹). در ایران روایی و پایایی این پرسش نامه توسط سادات هاشمی و همکاران (۱۳۹۳) انجام شده است. نتایج پژوهش آنها نشان داد که پایایی کل مقیاس با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۹۴ و برای دو مؤلفه قلدری و قربانی شده نیز ۰/۹۲ به دست آمد.

یافته ها پژوهش:

فرضیه پژوهش: بین روابط نوجوانان در دانش آموزان وابسته و ناوابسته به تلفن همراه تفاوت وجود دارد.

M باکس نشان داد که مفروضه همگنی ماتریس واریانس-کوواریانس در فرضیه دوم پژوهش نیز برقرار است (Box's M=۱/۶، $F=۰/۵۲$ ، $df1=۳$ ، $df2=۶۰۵۵۲۰$ ، $P=۰/۶۷$).

جدول ۴-۹. خلاصه آزمون لوین جهت بررسی همگنی واریانسها خطاها در مؤلفه های روابط نوجوانان

متغیرها	F	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	سطح معنی داری
قلدری	۰۰	۱	۵۸	۰/۹۹
قربانی شدن	۲/۱	۱	۵۸	۰/۱۵

چنانکه در جدول بالا ملاحظه می شود، آزمون F، همگنی واریانس خطای گروهها در هر دو مؤلفه "قلدری" و "قربانی شدن" را مورد تأیید قرار می دهد.

جدول ۴-۱۰. خلاصه آزمون تحلیل واریانس چند متغیره جهت مقایسه روابط نوجوانان در گروه ها

توان آزمون	اندازه اثر	سطح معنی داری	درجه آزادی ۲	درجه آزادی ۱	F	لانداى ويلکز	اثرات گروه
۰/۹۸۸	۰/۲۷۷	۰/۰۰۱	۵۷	۲	۱۰/۹	۰/۷۲۳	

سطح معنی داری شاخص لانداى ويلکز حاکی از آن است که بردار میانگین گروهها در متغیر "روابط نوجوانان" با یکدیگر تفاوت معنی داری دارد ($Wilks\ Lambda = 0/723$ ، $F=10/9$ ، $P= 0/001$ ، $\eta^2 = 0/277$)؛ بنابراین جهت پی بردن به این مطلب که تفاوت مشاهده شده ناشی از پراش کدام یک از سازه‌هاست از تحلیل واریانس بین آزمودنی استفاده شد که نتایج آن در جدول زیر ارائه شده است

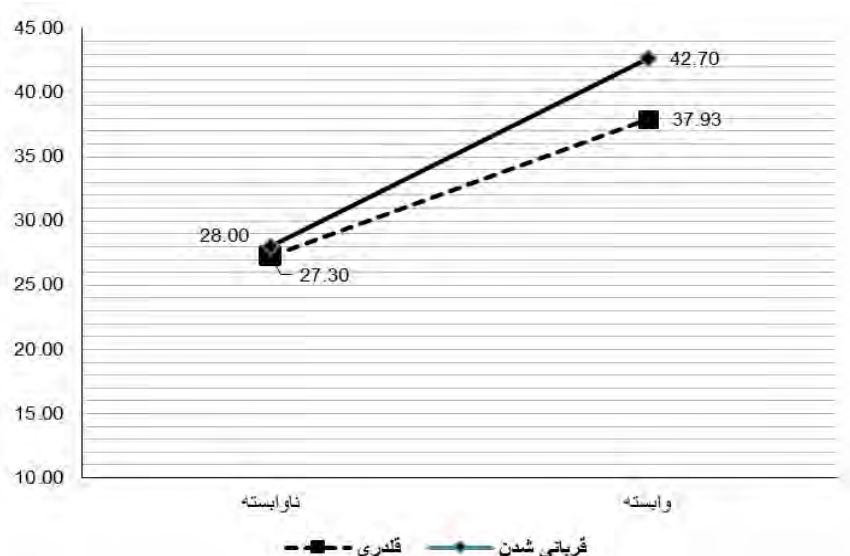
جدول ۴-۱۱. تحلیل واریانس بین آزمودنی جهت مقایسه مؤلفه‌های روابط نوجوانان آزمودنی‌ها

منبع تغییر	مقیاس	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری	اندازه اثر
گروه	قلدری	۱۶۹۶/۰۲	۱	۱۶۹۶/۰۲	۸/۹	۰/۰۰۴	۰/۱۳۲
	قربانی شدن	۳۲۴۱/۴	۱	۳۲۴۱/۴	۲۱/۵	۰/۰۰۱	۰/۲۷۰
خطا	قلدری	۱۱۱۱۴/۲	۵۸	۱۹۱/۶			
	قربانی شدن	۸۷۵۶/۳	۵۸	۱۵۰/۹۷			
کل	قلدری	۷۶۶۴۱	۶۰				
	قربانی شدن	۸۶۹۷۵	۶۰				

نتایج جدول بالا نشان می‌دهد که با احتساب آلفای میزان شده بنفرونی (۰/۰۲۵) تفاوت مشاهده شده، در هر دو مقیاس "قلدری" و "قربانی شدن" معنی دار است؛ به عبارت دیگر نتیجه آزمون حاکی از آن است که از نظر "قلدری" و "قربانی شدن" بین گروه‌ها تفاوت معنی داری وجود دارد، چنانکه مقایسه میانگین‌های دو گروه در جدول ۴-۴ نیز نشان می‌دهد میانگین "قلدری" و "قربانی شدن" در دانش آموزان وابسته به تلفن همراه، به طور معنی داری بالاتر از دانش آموزان ناوابسته به تلفن همراه است.

اندازه اثر مربوط به "قربانی شدن" برابر با ۰/۲۷۰ برآورد شده است؛ یعنی تقریباً ۲۷ درصد واریانس در بهترین ترکیب خطی نمره‌های "قربانی شدن" توسط انتساب به گروه‌ها، قابل تبیین است. این رقم در مورد "قلدری" به ۱۳/۲ درصد کاهش یافته است. نتایج بالا در نمودار خطی زیر خلاصه شده است:

سال چهارم، شماره ۱۲، پاییز ۱۴۰۱

شکل ۱-۲ نمودار خطی مقایسه روابط نوجوانان به تفکیک گروه

نتیجه گیری

به طور خلاصه و در حد خطوط کلی نتایج پژوهش حاضر نشان داد که در میان دانش آموزان وابسته به تلفن همراه در مقایسه با دانش آموزان ناوابسته به تلفن همراه، روابط با همسالان دارای بدکارکردی و اشکالاتی است. در نتیجه می توان گفت که استفاده افراطی از تلفن همراه در مقطع نوجوانی که مقطعی حساس و به قول بعضی از پژوهشگران و صاحب نظران دوره ای بحرانی است، می تواند در هر سه حیطه اصلی فردی، خانوادگی و اجتماعی باعث مشکل شود و نوجوان را در مقطعی که باید هسته اصلی شخصیت، هویت و آمادگی برای زندگی و آینده اش شکل گیرد، خلع سلاح کرده و فرد را از دستیابی به الگوهای مناسب تحصیلی، روابط صحیح و مثبت و تعاملات مناسب خانوادگی که می تواند کمک کننده فرد جهت تعیین اهداف مناسب و پیشبرد آن ها و دستیابی به الگو و سبکی صحیح از زندگی سالم است، دور نماید و به علت ایجاد بدکارکردی در حیطه های فردی، اجتماعی و خانوادگی فرد را مستعد انحراف و در برابر سایر مشکلات زندگی آسیب پذیر نماید.

گسترش، تعمیق و پرتنین تر ظاهر شدن تلفن همراه در بین دانش آموزان، مسئولان آینده نگر را بر آن می دارد که فرصت طلایی سالهای پیش رو را از دست نداده، اولاً به رفع تعارض های فرهنگی - اجتماعی جامعه خویش، دست یابند ثانیاً، با رویکرد مداخله گرایانه در این مسیر جلوی آسیب های ناشی از این وسیله ارتباطی را در بین نوجوانان گرفته و ثالثاً دست به فرهنگ سازی لازم بزنند. زیرا در پذیرش هر گونه فناوری، باید ابتدا فرهنگ سازی لازم صورت پذیرد تا افراد جامعه با اطلاع و دیدی وسیع به استفاده از آن نائل آیند. لذا امید است که نتایج پژوهش حاضر سرآغازی بر توجه بیشتر به اثرات تلفن همراه و اقدام مناسب در حیطه های مذکور باشد.

منابع

- حبیبی، مجتبی؛ مظاهری، محمدعلی؛ دهقانی، سپیده (۱۳۹۳). هنجاریابی و ساختار عاملی مقیاس تعاملات خانوادگی و رضایت خانوادگی در خانواده های ایرانی، فصلنامه خانواده پژوهی، ۱۰(۳۹): ۳۱۳-۳۲۹.
- حقیقت، یگانه (۱۳۸۷). فرو ریختن دیوارهای حریم خصوصی در فضای مجازی، روزنامه اعتماد شماره ۱۸.
- دادگران، سید محمد و آزاد اندیش، مریم (۱۳۹۲). بررسی آثار اجتماعی و فرهنگی تلفن همراه بر دانش آموزان دختر مقطع متوسطه شهرستان اراک، ۴۷-۱.
- ذکایی، محمد سعید؛ ولی زاده، وحید (۱۳۸۸). فرهنگ جوانان و تلفن همراه، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره دوم.
- رحیمی، امین (۱۳۸۷). آسیب شناسی پیامک ها و تأثیر آن بر روابط، مجله آرمان، شماره ۲۳.
- رحیمیان، مریم (۱۳۹۱). بررسی آثار موبایل در رفتار دختران ۱۶-۳۰ سال استان سمنان، فصلنامه دانش انتظامی سمنان، سال دوم، شماره ششم.
- رستمی نژاد، محمد علی؛ وحدانی اسدی، محمدرضا؛ ایزی، مریم؛ روحانی، زهرا (۱۳۹۳). مدیریت آسیب های تلفن همراه در مدرسه: درنگی بر کارکردهای مثبت و منفی آن، مطالعات مدیریت بر آموزش انتظامی، ۷(۱): ۶۲-۷۸.
- سادات هاشمی، فروزان؛ کارشکی، حسین؛ طاطاری، یونس؛ حسینی، مجتبی (۱۳۹۳). رواسازی و اعتباریابی مقیاس سنجش
- Beranuy, M, Oberst U, Carbonell, X, & Chamarro A. (2009). Problematic Internet and mobile phone use and clinical symptoms in college students: The role of emotional intelligence. *Computers in Human Behavior*, ۲۵(۵): ۱۱۸۲-۱۱۸۷.
- Bianchi, A, & Phillips, J. (2005). Psychological predictors of problem mobile phone use. *Cyber Psychol. Behav.*, 8: 39-51.
- Buelga S, Cava MJ, Musitu G. (2010). Cyberbullying: Adolescent victimization through mobile phone and internet. *Psicothema*; 22 (4): 784-9.
- Chen, Y, & Katz J. (2007). Extending Family to School Life: College Students' Use of Mobile Phone. Paper presented at the annual meeting of the International Communication Association, TBA, *San Francisco*.
- Chen, Y. (2004). The relationship of mobile phone use to addiction and depression among American college students. Paper presented at the meeting of the 2004 Seoul Conference on Mobile Communication Conference. *Seoul, Korea*.
- Chóliz, M, Villanueva, V, Chóliz, M. & Ellas, M. (2009). Uso, abuso (y dependencia?) del teléfono móvil en la adolescencia. *Rev Esp Drogodep*; 34(1): ۷۴-۸۸.